

کاربرد سیستم های هوشمند مصنوعی در مواجهه با جعل در حسابداری و مسئولیت حسابرسان در رویارویی با اینگونه تخلفات

جوادپورحسن حاجی آقائی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۰۲ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۱۲/۲۵

چکیده

سیستم گزارشگری مالی همواره در جلب اعتماد عمومی و بحران هایی مواجه بوده است، افزایش شمار تقلب ها و تجدید ارائه صورت های مالی که اغلب با ورشکستگی شرکت های بزرگ همراه است نگرانی را در مورد صورت های مالی بوجود آورده است. به همین جهت، پیشگیری یا کشف تقلب های با اهمیت در صورت های مالی همواره کانون توجه سرمایه گذاران، مدیران و حسابرسان بوده است. بررسیهای متعدد نشان داده است در حالی که سیاستمداران، دادگاهها، نشریات مالی و بسیاری دیگر، از حسابرسان انتظار کشف و گزارش کردن تقلبات را دارند، حرفه حسابرسی به طور عمومی، مسئولیتهای خود را در این زمینه کاهش داده و براین نکته تأکید می کند که کشف تقلبات از مسئولیتهای مدیران است و حسابرسی برای این نقش برنامه ریزی نشده و غیرقابل اتکاست. پژوهش حاضر به بررسی تقلب در حسابداری و نقش حسابرسان در قبال آن می پردازد. نتایج تحقیق نشان می دهد که در صورت واکنش نادرست حسابرس در بحث حسابداری تقلب باعث شکست ساختار شرکت ها در جامعه مالی شده و یک نیاز بزرگ برای مهارت در سه ناحیه کلیدی شناسایی و افشا و جلوگیری از تخلفات را در ساختارهای ضعیف به وجود می آورد.

واژگان کلیدی

تقلب در حسابداری، استاندارد حسابرسی، تخلف، گزارشگری مالی، مسئولیت حسابرس

۱. کارشناس مالی سازمان آتش نشانی رشت.

مقدمه

تقلب پدیده‌ای است که همه کشورهای جهان کم و بیش با آن دست به گریبانند. هر ساله انجمن بازرسان رسمی تقلب (بزرگترین انجمن بررسی و کشف تقلب در دنیا) گزارشی از میزان تقلب‌ها و رسوایی‌های مالی را که کشف و گزارش شده، منتشر می‌کند. طبق گزارش این انجمن در سال ۲۰۱۲، سازمان‌ها در هر سال ۵ درصد درآمد خود را در اثر تقلب از دست می‌دهند که این مبلغ نزدیک به ۳٫۵ تریلیون دلار اعلام شده است. [3] صورت‌های مالی متقلبانه مانند هر نوع تقلب دیگری، آثار تخریبی را به دنبال دارد و خسارت‌های اقتصادی جبران‌ناپذیری را در شرکت‌های درگیر بوجود می‌آورد که در نهایت منجر به ورشکستگی و از دست دادن دهها و در مواردی هزاران فرصت شغلی، به ویژه برای افراد درگیر در تقلب خواهد شد. چرا که این پدیده باعث از بین رفتن نتایج، عملیات عادی و عملکرد شرکت‌های مذکور می‌شود. در سالهای اخیر تقلب در شرکتها منجر به هزینه‌های گزاف میلیونی شده است. تنها در آمریکا و انگلستان میزان تقلبهای گزارش شده به میلیاردها دلار سر می‌زند، هرچند گفته میشود این گزارشها شاید تنها ۱۰ درصد از کل تقلبها را شامل شود. شواهد گویای آن است که موضوع تقلب در شرکتها مشکلی جدی است. این تقلبها، به ویژه هنگامی که مدیران و کارکنان ارشد شرکتها مرتکب آن میشوند، معمولاً زمانی از پرده بیرون میافتد که شرکتها به طور غیرمنتظره دچار مشکلات حاد میشوند. در این مواقع است که این سؤال مطرح میشود که حسابرسان کجا بوده اند؟ نقش حسابرسان مستقل در کشف و گزارش تقلب در شرکتها موضوعی بحث‌انگیز است. اظهارنظرهای حرفهای حسابرسان متفاوت است و به همین سبب برای کاهش فاصله انتظارات از عملکرد حسابرسی، بیشترین میزان همکاری ضرورت پیدا میکند. بررسیهای متعدد نشان داده است در حالی که سیاستمداران، دادگاهها، نشریات مالی و بسیاری دیگر، از حسابرسان انتظار کشف و گزارش کردن تقلبات را دارند، حرفه حسابرسی به طور عمومی، مسئولیتهای خود را در این زمینه کاهش داده و بر این نکته تأکید میکند که کشف تقلبات از مسئولیتهای مدیران است و حسابرسی برای این نقش برنامه ریزی نشده و غیرقابل اتکاست. [1]

تعریف تقلب

دافیلد و گرایوسکی (۲۰۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "روان‌شناسی تقلب"، تقلب را معنی به دست آوردن چیز با ارزش یا اجتناب از یم تعهد به وسیله‌ی فریب و نیرنگ تعریف کرده‌اند. بر اساس استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران، تقلب را می‌توان به عنوان "هرگونه اقدام عمدی یا فریب کارانه یک یا چند نفر از مدیران فکارکنان یا اشخاص ثالث برای برخورداری از یم مزیت ناروا یا غیر قانونی: تعریف نمود. بنت بر این آنچه که تقلب را از اشتباه متفاوت می‌سازد، ویژگی آگاهانه، عمدی، فریبکارانه و پنهانی بودن رفتار متقلبانه است. در واقع تقلب به اقدامات عمدی یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث اطلاق میشود که بهارانه نادرست صورتهای مالی منجر شود. تقلب ممکن است دربرگیرنده موارد زیر باشد: [2]

- ۱- دستکاری، جعل یا تغییر اسناد و مدارک حسابداری یا سایر مدارک به منظور به دست آوردن مزایای مالی غیرحق و - غیرقانونی، سوءاستفاده از داراییها یا سرقت آنها،
- ۲- ارائه نادرست آثار مالی معاملات یا حذف آنها از اسناد و مدارک،
- ۳- ثبت معاملات بدون مدارک مثبت (معاملات صوری)
- ۴- به کارگیری نادرست رویه های حسابداری

انواع تقلب

بر اساس استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران و بیانیه استاندارد حسابرسی شماره ۹۹ آمریکا، حسابرس در بررسی تقلب دو نوع تحریف عمدی را مدنظر دارد:

الف: تحریف ناشی از گزارشگری مالی تقلبانه (تقلب مدیریت)

ب: تحریف ناشی از سوء استفاده از دارایی ها

بر اساس گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب در سال ۲۰۱۲، تقلب های حرفه ای به سه گروه فساد مالی، سوءاستفاده از دارایی ها و تقلب ها در صورت های مالی تقسیم شده که به شرح هر کدام پرداخته می شود:

- **فساد مالی:** تقلبی است که در آن کارکنان یک واحد از موقعیت و نفوذ خود به منظور دستیابی به منافع مستقیم و یا غیر مستقیم سوءاستفاده می کنند مانند رشوه خواری
- **سوء استفاده از دارایی ها:** شامل دزدی یا استفاده نادرست کارکنان از موجودی ها و سایر دارایی های یک سازمان است مانند سرقت و خرید و فروش غیر قانونی دارایی.
- **تقلب در صورت های مالی:** شامل ارائه نادرست، حذف اقلام و افشا نکردن کافی اطلاعات به منظور فریب استفاده کنندگان صورت های مالی، به خصوص سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان.

تاریخچه توسعه وظایف حسابرسان در مورد کشف و گزارشگری تقلب

بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه تقلب نشان می دهد که می توان این مطالعات را در سه طبقه "کشف تقلب"، "پرچم قرمز"، "چک لیست راهنمای کشف تقلب" گنجانند. جدول شماره ۱ مطالعاتی را نشان می دهد که در طبقه کشف تقلب قرار دارند. این مطالعات، شامل نمونه هایی از چندین شرکت متقلب و غیر متقلب است که محقق با تجزیه و تحلیل صورت های مالی، گزارشات حسابرسی، وضعیت کنترل های داخلی، عوامل حاکمیت شرکتی و ... به شناسایی عوامل (مالی و غیر مالی) می پردازد که می توان از آن برای تشخیص شرکت متقلب استفاده نمود. در این راستا از فرایند های داده کاوی جهت کشف تقلب استفاده می شود، در برخی از این تحقیقات، تنها از یک رو پیش بینی استفاده ده است اما در گروهی دیگر، با بکارگیری دو یا چند روش پیش بینی، به بررسی تفادت و برتری هر یک از این روش ها در کشف تقلب پرداختند که در اکثریت آنم ها برتری سایر روش ها بر مدل رگرسیون بیان شده است مسئله کشف تقلب، از اهمیت ویژه ای برخوردار است و مدل های طراحی شده در این پژوهش در راستای بر آورد احتمال تقلب در

گزارشگری مالی در شرکت ها می تواند به گروه های مختلف استفاده کننده، از جمله حسابرسان، مقامات ذیصلاح قانونی و مالیاتی، سرمایه گذاران، تحلیلگران اقتصادی و... کمک کند. با توجه به اهمیت موضوع، تحقیقات متعددی در این زمینه در خارج از کشور صورت گرفته است اما در ایران به این موضوع توجه زیادی نشده است. در ایران به دلیل نبود افشای کافی در مورد شرکت هایی که مرتکب تقلب در گزارشگری مالی شدند، شناسایی شرکت های متقلب با محدودیت های فراوانی همراه است و این مطلب از مهم ترین دلایل کم کاری محققان داخلی در این حوزه بشمار می رود. به علاوه در معدوده تحقیقات صورت گرفته در این حوزه، برای تفکیک شرکت های متقلب و غیر متقلب، معیار های همچون گزارش حسابرسی مردود یا عدم اظهار نظر، تخطی با اهمیت از اصول پذیرفته شده حسابداری، شناسایی بی از واقع دارایی و ... استفاده شده است. بنا براین، لازم است برای شناسایی قطعی شرکت های متقلب و افزایش اعتبار مطالعات انجام شده در این زمینه، از طرف سازمان بورس اطلاعات جامعی درباره شرکت های متقلب در اختیار تحلیلگران و محققان قرار بگیرد. [6-7-8-9-10]

جدول شماره ۱: مطالعات صورت گرفته در حوزه کشف تقلب

محققان	سال	روش پیش بینی	یافته ها
بل و کارسلو	۲۰۰۰	رگرسیون لجستیک	دروغگویی مدیر به حسابرس، سیستم کنترل داخلی ضعیف، رفتاری پرخاشگرانه مدیریت، تاکید بی جهت مدیریت در دستیابی به سود پیش بینی شده و وجود مشکلات زیاد در حسابرسی معاملات از جمله مواردی است که بین مدیران متقلب و غیر متقلب متفاوت است.
اسپاتیس	۲۰۰۲	رگرسیون لجستیک مرحله ای	نسبت های مالی از توانی بالقوه در کشف گزارشگری مالی متقلبانه برخوردارند.
لین و همکاران	۲۰۰۳	شبکه های عصبی مصنوعی، شبکه های مبتنی بر قواعد فازی و رگرسیون لجستیک گام به گام	پیش بینی تقلب در گزارشگری مالی به کمک شبکه عصبی مصنوعی و شبکه های مبتنی بر قواعد فازی در مقایسه با رگرسیون لجستیک گام به گام نتایج بهتری را به دنبال دارد.
گراو و باسیلیکو	۲۰۰۸	الگوی آماری پروبیت	عوامل مالی و عوامل حاکمیت شرکتی در شناسایی تقلب در گزارشگری مالی موثرند.
احمد و همکاران	۲۰۰۹	رگرسیون حداقل مربعات و نظریه هزینه های سیاسی	اندازه شرکت و کیفیت حسابرسی دارای رابطه معنادار منفی با تقلب در گزارشگری مالی است

فرقاندوست و حقیقی و برواری	۱۳۸۸	رگرسیون لوجستیک	دو متغیر فروش سال جاری به فروش سال قبل و مجموع کل بدهی های سال جاری به مجموع کل بدهی های سال قبل، قادر به پیش بینی خطر حریف عمدی در صورت های مالی هستند.
صفرزاده	۱۳۸۹	تجزیه تحلیل لاجیت	شرکت های دارایی نسبت بدهی بیشتر و نسبت های جاری، گردش دارایی، بازده دارایی، بازده فروش، سود انباشته به دارایی، سرمایه گردش به دارایی و حاشیه سود عملیاتی کمتر، تمایل بیشتری در تقلب در گزارشگری مالی دارند.
مهام و همکاران	۱۳۹۱	رگرسیون لوجستیک و ساده	ارائه مدلی برای پیش بینی خطر بروز تقلب در مالی با استفاده از برخی شاخص های مالی و غیر مالی درون سازمانی
امارا و همکاران	۲۰۱۳	رگرسیون لوجستیک	مسائل مربوط به عملکرد به عنوان عامل فشار بر مدیریت است که منجر به ارتکاب تقلب در صورت های مالی می شود. با این حال عوامل مربوط به مشکلات مالی (بدهی، نقدینگی) و اندازه موسسه حسابرسی با کشف تقلب ارتباط ندارد.

جدول شماره ۲، مطالعات صورت گرفته در حوزه پرچم قرمز را نشان می دهد. در حوزه پرچم قرمز در داخل و خارج از کشور تحقیقات زیادی صورت گرفته است. با توجه به محدودیتی که برای انجام مطالعات داخلی در زمینه کشف تقلب ذکر شده، می توان گفت که اکثر محققان داخلی جهت مطالعه بروی موضوع تقلب، حوزه پرچم قرمز روی آورده اند. تحقیقات انجام شده در این حوزه نشان می دهد که اکثر آن ها در جهت تهیه فهرستی از مهم ترین عوامل خطر تقلب و رتبه بندی آن ها صورت گرفته است. در این مطالعات، ابتدا فهرستی از عوامل خطر تقلب تهیه می گردد؛ که پایه اصلی این فهرست از متن استاندارد های حسابرسی (استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران و شماره ۹۹ امریکا) استخراج شده است. سپس این فهرست توسط کارشناسان و بر اساس شرایط و محیط بررسی و همچنین نتایج تحقیقات قبلی، تعدیل شده و پرسش نامه نهایی استخراج می شود. در برخی از این پژوهش ها تنها از یک گروه جامعه آماری استفاده می شود؛ و در برخی دیگر، نظرات دو یا چند گروه مختلف، در ارزیابی و رتبه بندی عوامل خطر تقلب، مورد مقایسه و تحلیل قرار می گیرد. به علاوه جامعه آماری در اکثر این پژوهش ها، حسابرسان مستقل و داخلی هستند. نتیجه حاصل از این مطالعات نشان می دهد که وجود کدامیک از پرچم های قرمز در یک محیط حسابرسی با اهمیت تر است و می تواند بیشتری احتمال وقوع تقلب را متذکر شده، با وجود تحقیقات متعددی که در این حوزه صورت گرفته است، تحقیقات اندکی در کنار هدف اصلی خودد، به تاثیر ویژگی های فردی بر ارزیابی اهمیت عوامل خطر تقلب پرداخته اند. لازم به ذکر است که در خصوص رتبه بندی علائم خطر و شناسایی مهم ترین عامل، نتایج متفاوتی حاصل شده است. -10-9]

جدول شماره ۲: مطالعات صورت گرفته در حوزه پرچم قرمز (عوامل خطر تقلب)

محققان	سال	روش پیش بینی	یافته ها
آلبرچ و رومنی	۱۹۸۶	-	پرچم های قرمز ی که بیان کننده ویژگی های فردی مدیریت است (در مقایسه با عوامل سازمانی) پیش بینی کننده های مهمی از تقلب مدیریت به شمار می روند.
لوب بک و ویلینگهام	۱۹۸۸	-	فهرستی از علائم خطر شامل فرصت ها انگیزه ها و گرایش ها ارائه شد. نوع تحقیق مروری بر اساس مدل تصمیم برآوردی بود.
گراملینگ و مایرز	۲۰۰۳	حسابرسان داخلی	علائم خطری که بیشترین اهمیت را دارند مربوط به علائم گرایش ها و توجه ها است.
شیخ	۱۳۸۳	حسابرسان مستقل و مدیران مالی	اولویت اول هر دو گروه فقدان یا ضعف کنترل های داخلی است اما در مورد اولویت دوم حسابرسان مستقل تصمیم گیری های متمرکز مالی و عملیاتی مدیریت، تحت تنفوذ یک فرد و مدیران مالی وجود معاملات مبهم و یا مانده حساب های نامشخص را بیان کردند
مویز گلن و همکاران	۲۰۰۶	حسابرسان داخلی	اثر بخشی علائم پرخطر تقلب در کشف تقلب در گزارشگری مالی بر اساس اولویت زیر هستند: ۱- گرایش ها و توجه ها ۲- فرصت ها ۳- انگیزه ها و فشار ها
حامدیان و وحیدی الیزی	۱۳۸۸	حسابرسان داخلی و مستقل	تفاوت عمده ای در برداشت دو گروه وجود ندارد؛ و از دیدگاه آن ها موثرترین علامت خطر، نظارت ناکافی بر کنترل های داخلی با اهمیت است. هر دو گروه علائم خطر ناشی از فرصت را موثر تر از علائم خطر ناشی از انگیزه و نگرش در کشف گزارشگری مالی متقلبانه بیان کردند.
پورحیدری و بذرافشان	۱۳۹۰	حسابرسان مستقل	نظر حسابرسان نسبت به اهمیت تمامی بستر های خطر تقلب دارای تفاوت معنی دار است. مهم ترین بستر خط تقلب وابسته بودن بخش های عمده ای از حقوق و مزایای مدیران به نتایج عملیات وضعیت مالی یا جریان وجوه نقد است. به علاوه

جنسیت، رشته تحصیلی، سطح تحصیلات و تجربه بروی نظر حسابرسان در تعیین میزان اهمیت بستر های خطر تقلب تاثیر معنی داری ندارد.			
نوع جنسیت تنها در ارزیابی اهمیت بستر های خطر مربوط به گروه های "ویژگی های مدیریتی و نفوذ آن بر محیط کنترلی" و ویژگی های عملیاتی و ثبات مالی " اثری معنادار دارد؛ اما رشته تحصیلی، سطح تحصیلات و تجربه، در ارزیابی اهمیت هیچ یک از ۴ گروه اثری معنادار ندارد.	حسابرسان شاغل	۱۳۹۱	پورحیدری و بذرافشان
درمورد حسابرسان داخلی و محققان جرایم اقتصادی، درک آن ها از پرچم قرمز مربوط به سواستفاده از دارایی ها در مقایسه با پرچم قرمز مربوط به گزارشگیری مالی تقلبی بالاتر است. برای حسابرسان خارجی تنها تفاوت کوچکی در درک بین سوئ استفاده از دارایی ها و گزارشگیری مالی تقلبی پیدا شد.	حسابرسان داخلی، حسابرسان مستقل و محققان جرایم اقتصادی	۲۰۱۳	گولکوئیست و جوکیبی

جدول شماره ۳، مطالعاتی را که در حوزه استفاده از چک لیست راهنمای کشف تقلب انجام شده است نشان می دهد. در این حوزه در خارج از کشور مطالعات زیادی صورت گرفته است؛ اما در داخل کشور به تازگی توجه محققین به این موضوع جلب شده است. در این مطالعات جهت طراحی چک لیست کشف تقلب از عوامل خطر تقلب ذکر شده در استاندارد های حسابرسی و نتایج حاصل از تحقیقاتی که به تهیه فهرست عوامل خطر تقلب اقدام کرده اند، استفاده شده است. اکثر مطالعات صورت گرفته در این حوزه، استفاده حسابرسی از چک لیست کشف تقلب را در ارزیابی خطر تقلب مفید دانسته و آن را سبب بهبود کیفیت و چگونگی تصمیم گیری حسابرس عنوان می کنند. امام مطالعاتی نیز وجود دارند که استفاده از چک لیست را ناکارآمد دانسته اند. در برخی از این مطالعات، متغیر های دیگری همچون تجربه و میزان اعتماد به نفس حسابرس، معایب و محجاسن قضاوت ذهنی، اندازه شرکت مورد حسابرسی و ... را دخالت داده و تاثیر این عوامل در استفاده حسابرس از چک لیست کشف تقلب را مورد بررسی قرار دادند. [12-13-14]

جدول شماره ۳: مطالعات صورت گرفته در حوزه چک لیست راهنمای کشف تقلب

محققان	سال	متغیر میانجی	یافته ها
پینسوس	۱۹۸۹	-	استفاده از پرسش نامه پرچم قرمز برای ارزیابی خطر تقلب ناکارآمد است
تاد و بنیاسات	۱۹۹۲	-	کسانی که از چک لیست راهنمای مشف تقلب استفاده می کنند به سایر اطلاعات توجه خاصی ندارند.
وایت کاتن	۱۹۹۶	اعتماد به نفس حسابرس	هر چقدر اعتماد به نفس حسابرس بالاتر باشد احتمال اینکه او از چک لیست راهنمای کشف استفاده کند، کمتر است.
آثار و رایت	۲۰۰۴		استفاده حسابرسان از چک لیست استاندارد منجر به ارزیابی خطر تقلب پایین تر از حسابرسان بدون چک لیست می شود.
هایس	۲۰۰۶	اندازه شرکت	بین استفاده از چک لیست راهنما و اندازه شرکت ارتباطی وجود ندارد
کارپنتر	۲۰۰۷	تصمیم گیری گروهی و فردی	استفاده گروهی از چک لیست به دلیل کیفیت بالاتر تصمیم اخذ شده بهتر از استفاده فردی است
آلن و دیر	۲۰۱۰	جلسات طوفان فکری	استفاده گروهی افراد از چک لیست حاوی بسترهای خطر تقلب باعث اثر بخشی، استفاده و تکیه بیشتر بر نتایج حاصل از چک لیست کشف تقلب خواهد شد
بولو و صادقی	۱۳۸۹	ویژگی های اخلاقی فردی	مهمترین ویژگی های اخلاقی فردی موثر در استفاده از راهنمای تصمیم توسط حسابرسان برای اولویت یکم تا پنجم بدین شرح است: ۱-عدم عضویت در جامعه حسابداران رسمی ۲-سابقه حرفه ای بیشتر از ۲۰ سال ۳-رده سازمانی سرپرست ارشد ۴-رشته تحصیلی مدیریت
پور حیدری و بذرافشان	۱۳۹۰	اندازه شرکت و بودجه زمانی	استفاده از چک لیست راهنمای کشف تقلب مدیریت، در ارزیابی خطر تقلب مفید خواهد بود. به علاوه با افزایش اندازه شرکت مورد حسابرسی و کاهش زمان مورد نیاز برای انجام حسابرسی، احتمال استفاده حسابرس از چک لیست کشف تقلب در ارزیابی خطر تقلب مدیریت می باشد.

کشف تقلب پیش از سال ۱۹۲۰ به عنوان هدف اولیه و اصلیکار حسابرسی شناخته می شد. این مطلب با بررسی متون حسابرسی آن زمان کاملاً آشکار می شود. با وجود پذیرش اهمیت کشف تقلب به عنوان هدف حسابرسی، دادگاهها در پی اطمینان یافتن از این نکته بودند که مسئولیتهای حسابرسی در محدوده معقولی ایفا میشود. در طی سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۶۰، حرفه حسابرسی رفته رفته اهمیت کمتری برای کشف تقلب قائل شد تا آنکه در پایان این دوره، این وظیفه را به طور کامل انکار کرد و نقش کشف و جلوگیری از تقلب را برعهده مدیریت شرکت گذاشت و هدف اولیه حسابرس را اعتباردهی به صورتهای مالی قلمداد نمود. این تغییر در اهداف حسابرسی، عمدتاً "به عنوان پاسخ حسابرسی به تغییرات شرایط محیطی اجتماعی اقتصادی تفسیر میشود. با توجه به رشد شرکتها از نظر اندازه، پیچیدگیهای سازمانی و تنوع وظایف، در طول دوره سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۶۰، این امر بر جمع آوری اطلاعات و عملیات حسابداری و کارهایی که به کارکنان واگذار میشد، تأثیر گذاشت. مدیریت شرکتها سیستم کنترل داخلی را برای کنترل فعالیتهای کارمندان و به منظور اجتناب از خطا، اشتباه و یا تشخیص تخلفات (مثلاً "تقلب") در اسناد حسابداری و دیگر اسناد و مدارک، مستقر کردند.

در این هنگام که شرکتها رشد پیدا کرده و حجم عملیاتی آنها بالا میرفت، کار حسابرسان برای کنترل تمامی ثبتهای حسابداری در مدت زمانی معقول و با هزینه محدود، غیرممکن شد. به این ترتیب رفته رفته رویه های حسابرسی از کنترل دقیق تمامی عملیات، به ارزیابی کنترلهای داخلی شرکت و آزمون نمونههای از معاملات تغییر پیدا کرد. بعد از جنگ جهانی اول و رکود دهه ۱۹۳۰، طبقه جدیدی از سرمایه گذاران کوچک به وجود آمد. این طبقه، برعکس سهامداران سالهای گذشته که هرچند تعدادشان کم بود ولی ارتباط بسیار نزدیکی با شرکتهای تحت مالکیت خود داشتند، به آینده شرکت کمتر علاقه نشان داده و بیشتر به مقدار عایداتشان از سرمایه گذاری توجه داشتند. آنها اگر درمی یافتند که میتوانند درجایی دیگر عایدات بیشتری از سرمایه خود به دست آورند به سرعت سرمایه خود را به آنجا منتقل می کردند. این تغییر رویه سرمایه گذاران باعث تغییر در توجه و تأکید بر صورتهای مالی شد و به جای آنکه صورتهای مالی به عنوان مدارکی منعکس کننده مباشرت مدیران شرکت نسبت به منابع و سرمایه سهامداران شناخته شود، به مستندات جهت تصمیمات برای سرمایه گذاری تبدیل شد. در نتیجه، تمامی توجهات بر روی منصفانه بودن صورتهای مالی که وضعیت مالی و عملکرد شرکت را نشان می داد متمرکز شد. با انعکاس این تغییرات در شرایط محیطی اقتصادی اجتماعی، اهداف حسابرسی از کشف تقلب و اشتباه، به سوی - ارزیابی درست و منصفانه بودن اطلاعات مندرج در صورتهای مالی تغییر جهت داد. در پایان دهه ۱۹۶۰، کشف تقلب از مسئولیتهای مفروض حسابرسان تلقی نمیشد. این موضوع به کمک نشریات حرفهای آن زمان مطرح میشد. از جمله اظهار میشد که بررسی های معمول حسابرسی عمدتاً " برای اظهار نظر نسبت به صورتهای مالی طراحی شده و میتوان به آن اتکا کرد. در حرفه حسابرسی، اگرچه کنار گذاشتن تقلب از هدف های حسابرسان، به عنوان پاسخی به تغییرات شرایط محیطی سیاسی - اقتصادی تلقی میشود، اما برخی نظریه پردازان اظهار داشتند که حرفه نیز در این تغییرات مؤثر بوده است. حداقل در آمریکا، کاهش مسئولیت حسابرسی در

کشف تقلب به عنوان حرکتی دفاعی بروز تقلبهای عمدهای را در سال ۱۹۳۸ به دنبال داشت که حسابرسان موفق به کشف آن نشدند. با وجود انکار مسئولیت کشف تقلب توسط حرفه حسابرسی، کارشناسان متعددی بر این باور بودند که اکثریت استفاده کنندگان از صورتهای مالی، اعضای انجمنهای مالی و عموم مردم، نظری متفاوت با حسابرسان دارند؛ بنابر عقیده‌های رایج، کشف تقلب در طول ۴۰۰ سال، هدف حسابرسی بوده و این بهدلیل تغییر در تقاضای مشتریان مؤسسات حسابرسی نبوده، بلکه بر اساس هدفهای حرفه حسابرسی کنار گذاشته شده است. عدهای معتقدند آنچه برای حرفه مطلوب به نظر میرسد کاهش مسئولیتهای حسابرسان در کشف تقلبات است [۲]. این امر به منظور واکنش نسبت به تضاد ذاتی در هر حرفهای است که جهت اداره خود ضوابطی را وضع میکند. از طرفی چون موارد عمدهای از تقلب وجود دارد که حسابرسان قادر به کشف آنها نیستند، دادگاهها دریافته اند که حسابرسان به این علت به دنبال کاهش مسئولیت خود هستند؛ حسابرسان بیشتر به دنبال حمایت از منافع اعضای حرفهای هستند تا اینکه وظایف و تعهدات عمومی نسبت به جامعه را دنبال کنند تا دهه ۱۹۶۰، عدم پذیرش مسئولیت کشف تقلب هم از طرف صاحبانظران داخل حرفه حسابرسی و هم خارج از حرفه، مسئله و موضوع بحث روز بود. در سایه نقدهای فراوان، آشکار شد که به عهده نگرفتن مسئولیت کشف تقلب توسط حسابرسان دوام یافتنی نیست. ادبیات حرفهای بدین شکل تعدیل شد که حسابرسان مسئولیت دارند تا از احتمال وجود تقلب آگاه باشند و خلافهای عمده را با روشهای مناسب حسابرسی آشکار نمایند. طی دوره ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ به هر ترتیب، حرفه نقش حسابرسان را در کشف تقلب کاهش داد و تأکید کرد حسابرسان وظیفه جستجوی تقلب را ندارند و روشهای حسابرسی برای این امر طراحی نشده است و بهطور مشخص برای کشف خلافها قابل اتکا نیست. با این حال، حرفه به حرکت در خط افزایش مسئولیت حسابرسان برای کشف تقلب ادامه داد. از اوایل دهه ۱۹۸۰ در طرز تفکر صاحبانظران حسابرسی در مورد امر تقلب به تدریج تغییراتی بهوجود آمد. این امر بیشتر تحت تأثیر افزایش حجم و تعداد تقلبات در شرکتها و افزایش انتقادات از حسابرسان توسط سیاستمداران، دادگاهها، روزنامه نگاران اقتصادی و عموم مردم به خاطر ناتوانی در آشکار کردن تقلبات عمده در شرکتها و به طور کلی انکار مسئولیت کشف تقلب توسط حسابرسان بوده است. اگرچه کشف تقلب به عنوان یک هدف کار حسابرسی، به حد دوره پیش از دهه ۱۹۲۰ نرسیده است، اما حسابرسان گروه آمریکایی به مسئولیتهایی در مورد کشف تقلب اذعان کرده‌اند. علاوه بر این در انگلستان، حسابرسان به تدریج شروع به پذیرش مسئولیت کشف تقلب (یا ظن به تقلب) در طول دوره حسابرسی خود و ارائه گزارش آن به مقامات مسئول کردند؛ اما سطح پذیرش مسئولیت کشف و گزارشگری تقلبات در کشورهای مختلف همچنان متفاوت است. به عنوان نمونه اشارهای به وظایف حسابرسان در کشور انگلستان و توجه آنها به تقلبات خواهیم کرد و سپس به مقایسه وضعیت انگلستان با کشورهای مشابه آن از جنبه های حقوقی و سیستم شرکتی در آمریکا، کانادا و استرالیا می‌پردازیم و در پایان اشارهای به کشور خودمان خواهیم داشت. [3]

انتظارات جامعه

به رغم نبود الزامات قانونی برای حسابرسان در کشف و گزارش دهی تقلب و مشکلاتی که در انجام این وظایف در سر راهشان قرار می گیرد، اکثریت مجامع مالی و تجاری و عموم مردم از حسابرسان انتظار دارند که تقلب (یا حداقل موارد عمده آن را) کشف کنند، به این دلیل اصلی که حسابرسان تنها افراد مستقلی هستند که امکان بررسی مسائل رویداده در شرکت را دارند. آنها دارای اختیار قانونی دسترسی به همه مدارک، حسابها و دفاتر شرکت هستند و میتوانند اطلاعات و توضیحات مورد نیاز را از مسئولان و کارکنان شرکت خواستار شوند کشف نشدن تقلب در یک شرکت ممکن است به عنوان ارائه خدمات مناسب به مدیران تلقی شود (با فرض اینکه خود مدیران دست اندرکار تقلب نبوده باشند). کشف تقلب توسط مدیران واحد حسابرسی شونده، هشدار برای حسابرسان در زمینه وجود خطر (ریسک) در عملیات شرکت تلقی میشود. حیطه ای که حسابرسان مسئولیتهای بیشتری در رابطه با کشف تقلب را می پذیرند، کنترلهای داخلی شرکت است. حرفه تأکید زیادی دارد که مناسب ترین طریق جلوگیری و کشف تقلب، استقرار یک سیستم اثربخش کنترلهای داخلی است؛ اما در سالهای اخیر پذیرفته شده است که حسابرسان نیز در این زمینه می توانند نقش مؤثرتری ایفا کنند به طور مشخص، اعضای حرفه بر این باورند که حسابرسان باید به بررسی اثربخشی کنترل های داخلی شرکت در مورد تقلب ملزم شوند. همچنین گفته میشود اظهار نظر درباره کفایت کنترل های داخلی، نقشی مؤثر در جلوگیری و کشف تقلب دارد. مدیران شرکتهای باید در گزارش سالانه شرکت، اثربخشی سیستم کنترلهای داخلی خود را بیان و حسابرسان در مورد آن اظهار نظر کنند. به هر ترتیب، به دلیل مخالفت های شدید مدیران و حسابرسان، پیشنهاد گزارش دهی مدیران روی اثربخشی کنترلهای داخلی کنار گذاشته شد. به علاوه، سیستم کنترلهای داخلی به کنترلهای داخلی مالی محدود شد. مدیران شرکتهای اکنون موظفند گزارش کنند که اثربخشی سیستم کنترلهای داخلی مالی توسط ایشان بررسی میشود، بدون آنکه حسابرسان نظری در مورد آن اظهار کنند. [3]

نقش حسابرسان و عوامل مؤثر در تقلب

شرکت حسابرسی جهانی پرایز واتر هاوس کوپرز (PWC) از ژوئن سال ۲۰۰۰ به دنبال کشف تقلب در شرکت سایتام تا سال ۲۰۰۹ بوده است. PWC برخی از تفسیرها را برای کشف این تقلب به کار برد. در واقع PWC صورت های مالی سایتام امضا شده و حسابداران را تحت بررسی قرار داد. به خصوص یک مورد مربوط به ۱,۰۴ میلیون دلار که شرکت سایتام در ترازنامه خود آن را به عنوان یک سپرده ارائه نموده بود. با توجه به حسابداری حرفه ای، هر شرکت معقول است که پول خود را جهت بهره برداری از آن سرمایه گذاری کند و پول نقد بیش از حد به سهامداران بازگشت داده شود. مقدار زیادی از پول نقد در نتیجه باید از طرف حسابرسان تایید شده باشد. علاوه بر این به نظر می رسد که حسابرسان مستقل به بررسی سپرده های بانکی شرکت سایتام پرداخته اند. به علاوه، تقلب در سایتام برای تعدادی از سال ها بوده و شامل دستکاری ترازنامه و صورت های درآمد بوده است. هر زمان که نیاز به درآمد بیشتر در سایتام باشد. این با برآورد تحلیلگران بوده و به سادگی با منابع ساختگی بدون کشف تقلب آن را ارائه می داده اند و این به طور متعدد از

طرف حسابرسان مورد بررسی قرار گرفته بود. به طرز مشکوکی، سایتام همچنین دوبار پرداخت را داشته است. یک بار به شرکت PWC برای حسابرسی و دوم برای ارائه پاسخ هایی به PWC در مورد تقلب. به علاوه گزارش PWC برای نزدیک به ۹۹ سال بوده و کشف تقلب در ساپرسی در آن دیده نمی شده است. در حالی که شرکت مریل لینگ تقلب را به عنوان بخشی از سعی و کوشش در ۱۰۰ روز را کشف نمود. این نشان رمی دهد که حسابرسان کمی بی منطق یا در تبانی با شرکت در ارتکاب شرکت بوده اند. در ابتدا PWC اظهار داشت که آنها توسط شرکت مربوطه با استانداردهای حسابرسی قابل اجرا، ممیزی می شود. عامل های متعدد در تقلب شرکت سایتام کمک کننده بوده است. اعضای هیئت مدیره مستقل سایتام، جامعه سرمایه گذاری نهادی، SEDI، سرمایه گذاران خرده فروشی و حسابرسان خارجی و سرمایه گذاران حرفه ای با اطلاعات دقیق و مدل های موجود نتوانسته بودند این تخلف را شناسایی نمایند. در زیر یک لیست از عواملی که به این تقلب کمک کرده اند داده شده شامل حرس و طمع، رشد بلند پروازانه شرکت ها، گزارش های فریبنده، عدم شفافیت، علاقه بیش از حد به حفظ قیمت های سهام، مشوق های اجرایی، انتظارات بازار سهام، ماهیت قواعد حسابداری، ESOP، معاملات در معرض خطر بالا، شرکت های حسابرسی داخلی و خارجی، موسسات رتبه بندی و سرمایه گذاران، مدیران مستقل ضعیف و کمیته حسابرسی از این جمله بوده اند. [۴]

مسئولیت حسابرس

در ارتباط با مسئولیت حسابرس لازم به ذکر است که عملیات حسابرسی طبق استانداردهای حسابرسی بایستی به گونه ای طراحی شود که از نبود تحریف با اهمیت در صورت های مالی "اطمینان معقولی" بدست آید. اگرچه حسابرسی عاملی بازدارنده

محسوب می شود اما مسئولیت پیشگیری از تقلب و اشتباه به عهده حسابرس نیست و نمی تواند باشد. حسابرسی حتی اگر طبق استانداردهای حسابرسی برنامه ریزی و اجرا شود و حتی اگر کلیه اسناد، مورد رسیدگی کامل قرار گیرد باز هم نمی توان اطمینان قطعی حاصل کرد که تحریف های با اهمیت در صورت های مالی، کشف خواهد شد. علت آن محدودیت های ذاتی حسابرسی است. [5]

بحث و نتیجه گیری

افزایش شمار تقلب ها و تجدید صورت های مالی که اغلب با ورشکستگی شرکت های بزرگ همراه است، نگرانی هایی را در مورد صورت های مالی بوجود آورده است. به همین جهت، پیشگیری یا کشف تقلب های با اهمیت در صورت های مالی همواره کانون توجه سرمایه گذاران، مدیران و حسابرسان بوده است. انتظار کشف تقلب توسط حسابرسان صورت های مالی بدون آموزش قانونی و کافی، کاری بیهوده و بی ثمر است. به منظور محافظت از جامعه در برابر تقلب و نیز حفظ اعتبار حرفه حسابرسی، لازم است که محققان حسابداری در جستجوی روش های جدیدی برای بهبود توانایی حسابرسان در کشف و محدود کردن تقلب باشند؛ بنابراین در دهه اخیر، موضوع تقلب و به ویژه تقلب در صورت های مالی مورد توجه محققین مختلف، حتی در رشته های همچون روانشناسی و جامعه شناسی، قرار گرفته و

شمار پژوهش های صورت گرفته در این زمینه رو به افزایش است. به هنگام بررسی مطالعات صورت گرفته در این باب، سعی کردیم تا مطالعات تقلب را در سه حوزه کشف تقلب، پرچم قرمز، چک لیست راهنمای کشف تقلب مورد بررسی و تحلیل قرار داده و در هر حوزه چندین مطالعه را معرفی کنیم. نتایج تحقیق نشان می دهد که در خارج از کشور در هر سه حوزه تحقیقات زیادی انجام شده اما اکثر تحقیقات داخلی در حوزه پرچم قرمز انجام شده است. تقلب در شرکت و اعتراض برای عدم شفافیت و صداقت در گزارش ها با دو پیامد دیده می شود. نخست اینکه مهارت های حسابداری قانونی باید در شفاف نمودن فرایندهای حسابداری به کار بسته شوند که این در صورت های مالی مبهم بسیار مهم است. دوم اینکه تقاضای عمومی برای تغییر اقدام در سراسر جهان مهم شده است. در واقع این روند دارای هدف مشترکی جهت پرداختن به نگرانی های سرمایه گذاری در مورد این سیستم های مالی شفاف را بوجود می آورد. شکست ساختار شرکت ها در جامعه مالی منجر به ایجاد یک نیاز بزرگ برای مهارت در سه ناحیه کلیدی شناسایی و افشا و جلوگیری از تخلفات را در ساختارهای ضعیف به وجود می آورد.

منابع

- کمیته فنی سازمان حسابرسی، استانداردهای حسابرسی، سازمان حسابرسی، چاپ اول، - ۱۳۸۰
- وب سایت - <http://nazarechie.ir/blog/post91/>
- سلیمی، سمانه، - ۱۳۹۳، حسابرسی صورت های مالی و نقش آن در کشف، پیشگیری از تقلب و فساد مالی، اولین همایش ملی دستاوردهای نوین در علوم مدیریت و حسابداری
- بولو، قاسم، پیمان، (۱۳۸۹) "تاثیر ویژگی های اخلاقی فردی حسابرسان بر استفاده از راهنمای تصمیم در کشف تقلب مدیریت"، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال پنجم، شماره های ۳ و ۴، ۷۴-۴۸۳
- پور حیدری، امید، بذرافشان، سعید، (۱۳۹۰) "بررسی سودمندی استفاده از چک لیست های راهنمای کشف تقلب در ارزیابی خطر تقلب مدیریت"، پژوهش های تجربی حسابردان، سال اول، شماره ۳، ۶۹-۳۸۶.
- پورحیدری، امید، بذرافشان، سعید، (۱۳۹۱) "بررسی اثر ویژگی های فردی سحسابرسان در تعیین اهمیت بستر های خطر تقلب"، پژوهش های تجربی حسابداری مالی، سال دوم، شماره ۱، ۲۸-۵۲
- Shrestha, B., et al., Detection of atypical texture features in early malignant melanoma. *Skin Research and Technology*, ۲۰۱۰. ۱۶(۱): p. ۶۰-۶۵
- Betta, G., et al. Automated Application of the "۷-point checklist" Diagnosis Method for Skin Lesions: Estimation of Chromatic and Shape Parameters. in ۲۰۰۵ IEEE Instrumentation and Measurement Technology Conference Proceedings. ۲۰۰۵. IEEE.